

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

(1. Τα δημογραφικά δεδομένα)

Ερωτήσεις Κατανόησης

1) Η Ελλάδα δεν ήταν μόνο φτωχή, με απαρχαιωμένες παραγωγικές δομές. Ήταν επίσης μικρή στην έκταση και ολιγάνθρωπη. Η γραμμή Αμβρακικού-Παγασητικού αποτελούσε τα σύνορα του νέου ελληνικού κράτους. Από τα νησιά του Αιγαίου στην Ελλάδα ανήκαν μόνο οι Βόρειες Σποράδες και οι Κυκλάδες. Ο κορμός της χώρας ήταν η Ρούμελη και ο Μοριάς, όπως στα επαναστατικά χρόνια. Το 1864 προστέθηκαν τα Ιόνια νησιά και το 1881 η Θεσσαλία. Έτσι, τα βόρεια σύνορα άγγιζαν τον Όλυμπο και τη Μακεδονία.

2) Η πυκνότητα του πληθυσμού κυμαινόταν από 15 (1828) σε 43 (1911) κατοίκους στο τετραγωνικό χιλιόμετρο, όταν σε πολλές χώρες της Δυτικής Ευρώπης οι ίδιοι αριθμοί ήταν τριψήφιοι. Οι εικόνες που μας έρχονται από εκείνη την εποχή μαρτυρούν την εξάντληση του τόπου και των ανθρώπων. Γύρω από τις πόλεις τα εδάφη ήταν γυμνά, εξαντλημένα από την υπερβόσκηση και την υλοτομία και τα χωράφια έμοιαζαν χέρσα, εξαιτίας της εκτεταμένης αγρανάπαυσης, με την οποία οι αγρότες πάσχιζαν να βελτιώσουν τις αποδόσεις τους. Τα περιφραγμένα περιβόλια πολύ λίγο βελτίωναν την αίσθηση εγκατάλειψης που απέπνεε το τοπίο.

3) Παρ' όλα αυτά, ο πληθυσμός αυξανόταν με γρήγορους ρυθμούς, χωρίς ποτέ να εξαντλούνται τα περιθώρια δημογραφικής εξέλιξης σε μια τόσο αραιοκατοικημένη χώρα. Οι οικονομικές δυνατότητες ήταν περιορισμένες και τα παραγωγικά πλεονάσματα πενιχρά. Σε περιόδους αστάθειας εύκολα ερχόταν η καταστροφή. Ο ναυτικός αποκλεισμός από τους Άγγλο-Γάλλους, το 1854, στη διάρκεια του Κριμαϊκού πολέμου, προκάλεσε πείνα, αρρώστια και ανθρώπινες απώλειες, επιβεβαιώνοντας τις μικρές δυνατότητες της χώρας.

4) Οι πόλεις μεγάλωναν, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είχαν κάποια ομοιότητα, στο διάστημα που μας απασχολεί, με τα βιομηχανικά, εμπορικά, χρηματιστικά, αστικά κέντρα της Δύσης. Για τα ευρωπαϊκά μέτρα οι πόλεις της μικρής Ελλάδας έμοιαζαν περισσότερο με μεγάλα χωριά.

5) Η μετακίνηση ανθρώπων από την ύπαιθρο στα αστικά κέντρα δεν στόχευε αποκλειστικά σε εγκατάσταση στον αστικό χώρο, όπου η αργή ανάπτυξη των

Αρνός, Έξυπνα και Εύκολα!

παραγωγικών δραστηριοτήτων δεν έδινε στους νεοφερμένους πολλές ευκαιρίες. Οι μεταναστεύσεις του αγροτικού πληθυσμού προς τα λιμάνια της Ανατολικής Μεσογείου και της Μαύρης Θάλασσας, προς το Δούναβη, τη Νότια Ρωσία, τη Μικρά Ασία και την Αίγυπτο ήταν συχνό φαινόμενο. Προς το τέλος του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ού, άνοιξαν οι δρόμοι προς την Αμερική. Η σταφιδική κρίση εκείνης της εποχής προκάλεσε μεγάλο ρεύμα μετανάστευσης πέρα από τον Ατλαντικό.